

ТЕМА 3. СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ. ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ОБ'ЄДНАННЯ. ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА.

- 3.1. Поняття суб'єкта господарювання. Державна реєстрація суб'єкта господарювання
- 3.2. Підприємство як організаційна форма господарювання
- 3.3. Об'єднання підприємств: поняття та види
- 3.4. Господарські товариства: поняття, правовий статус та види
- 3.5. Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання

3.1. Поняття суб'єкта господарювання. Державна реєстрація суб'єкта господарювання

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Суб'єктами господарювання є:

- господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;
- громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва.

Суб'єктами мікропідприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;
- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не

перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;
- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Суб'єкти господарювання реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності, права господарського відання, права оперативного управління відповідно до визначення цієї компетенції у цьому Кодексі та інших законах.

Суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації як юридична особа чи фізична особа – підприємець у порядку, визначеному законом. Відкриття суб'єктом господарювання філій (відділень), представництв без створення юридичної особи не потребує їх державної реєстрації. Відомості про відокремлені підрозділи суб'єктів господарювання залучаються до її реєстраційної справи та включаються до Єдиного державного реєстру в порядку, визначеному законом.

Процедура проведення державної реєстрації включає в себе чотири етапи: перевірку комплектності документів, які подаються для реєстрації, та повноти відомостей, що вказуються в реєстраційні картці; перевірку поданих документів на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації; внесення відомостей про юридичну особу чи фізичну особу – підприємця до Єдиного державного реєстру; оформлення і видачу свідоцтва про державну реєстрацію та виписки з Єдиного державного реєстру. Датою реєстрації суб'єкта господарювання є дата внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації юридичної особи чи фізичної особи – підприємця.

3.2. Підприємство як організаційна форма господарювання

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково–дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому ГКУ та іншими законами.

Основні ознаки підприємства:

- суб'єкт господарювання;
- самостійний учасник господарських відносин;
- створюється компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами;
- метою створення є задоволення суспільних та особистих потреб;
- систематичне здійснення виробничої, науково–дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому ГКУ та іншими законами.

Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

Залежно від мети підприємства створення розрізняють комерційні та некомерційні. Комерційні підприємства здійснюють підприємницьку діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та для одержання прибутку (ч. 2 ст. 3 ГК). Прикладом таких підприємств є приватні підприємства, іноземні підприємства та підприємства з іноземними інвестиціями, комунальні комерційні підприємства, державні комерційні підприємства, господарські товариства (але лише ті, що діють як підприємства). Діяльність некомерційних підприємств спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально–технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участі або без участі суб'єктів господарювання (ч. 3 ст. 3 ГК). Такими є казенні та комунальні некомерційні підприємства.

Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

Підприємство відкриває рахунки в банку згідно з ЦК, ГК, Законом України «Про банки і банківську діяльність» та нормативними актами Національного банку України.

Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб. Це означає, що підприємство діє як одна юридична особа. Проте, його засновниками можуть бути інші юридичні особи, так що і підприємство може бути засновником інших юридичних осіб.

Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом.

3.3. Об'єднання підприємств: поняття та види

Об'єднанням підприємств є господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

Об'єднання підприємств утворюються підприємствами на добровільних засадах або за рішенням органів, які відповідно до цього Кодексу та інших законів мають право утворювати об'єднання підприємств. В об'єднання підприємств можуть входити підприємства, утворені за законодавством інших держав, а підприємства України можуть входити в об'єднання підприємств, утворені на території інших держав.

Об'єднання підприємств утворюються на невизначений строк або як тимчасові об'єднання. Об'єднання підприємств є юридичною особою.

Залежно від порядку заснування об'єднання підприємств можуть утворюватися як господарські об'єднання або як державні чи комунальні господарські об'єднання.

Господарське об'єднання – об'єднання підприємств, утворене за ініціативою підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність. Господарські об'єднання діють на основі установчого договору та/або статуту, який затверджується їх засновниками.

Державне (комунальне) господарське об'єднання – об'єднання підприємств, утворене державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання), або рішенням компетентних органів місцевого самоврядування. Державне (комунальне) господарське об'єднання діє на основі рішення про його утворення та статуту, який затверджується органом, що прийняв рішення про утворення об'єднання.

Дане положення застосовуються також до об'єднань інших суб'єктів господарювання – юридичних осіб або об'єднань підприємств за участі таких осіб, якщо інше не передбачено ГКУ та іншими законами.

3.4. Господарські товариства: поняття, правовий статус та види

Господарськими товариствами згідно зі ст. 79 ГКУ визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.

Як суб'єкт господарських правовідносин господарське товариство характеризується такими ознаками:

- господарське товариство – це об'єднання осіб (юридичних осіб, громадян України, осіб без громадянства, іноземців), які називаються учасниками. У випадках, передбачених ГКУ, господарське товариство може бути створене однією особою, якщо інше не встановлено законом;
- діючи в інтересах своїх учасників, господарське товариство переслідує визначену ними мету – одержання прибутку;
- господарське товариство створюється на підставі відповідного волевиявлення засновника (акта спільної волі його засновників) та вчинення дій, необхідних для державної реєстрації юридичної особи;
- господарське товариство як юридична особа незалежне від змін у складі його учасників;
- між господарським товариством і його учасниками, а також між самими учасниками виникають корпоративні правовідносини, які породжують у кожного учасника товариства корпоративні права та обов'язки. Реалізуючи свої корпоративні права (наприклад, право на участь в управлінні господарським товариством), учасники господарського товариства можуть у певній мірі впливати на формування волі товариства як юридичної особи;
- господарське товариство має внутрішню структуру, яка забезпечує організаційну єдність. Управління справами господарського товариства здійснюється у заздалегідь встановленому законом та установчими документами порядку, обов'язковому для всіх учасників;
- майно господарського товариства відокремлене від майна його учасників. Майно, сформоване за рахунок вкладів учасників та інших не заборонених законом джерел, закріплюється за господарським товариством на праві власності;
- господарське товариство має відокремлену відповідальність за власними зобов'язаннями від відповідальності його учасників.

До суб'єктів, які наділяються правом щодо заснування та участі в господарських товариствах ГКУ належать:

- господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;
- громадські та інші організації;
- громадяни України, іноземці та особи без громадянства;
- органи державної влади, наділені господарською компетенцією;
- органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією.

Іноземні громадяни, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, а також міжнародні організації можуть бути засновниками та учасниками господарського товариства нарівні з громадянами та юридичними особами України, крім випадків, встановлених законодавчими актами України.

Господарським кодексом України та іншими законодавчими актами можуть встановлюватися обмеження щодо заснування та участі в господарських товариствах суб'єктів господарювання або інших осіб.

Релігійні організації користуються правом заснування господарських товариств виключно для випуску богословської літератури і виробництва предметів культового призначення.

Господарські товариства є юридичними особами. Наявність у господарського товариства статусу юридичної особи дозволяє йому діяти як самостійному суб'єкту права (у тому числі укласти господарські договори з третіми особами незалежно від окремих учасників і навіть укласти договори із самими учасниками), виступати у зовнішніх відносинах від власного імені, бути позивачем і відповідачем у суді, самостійно відповідати за своїми зобов'язаннями. При цьому господарське товариство як юридична особа набуває прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи (акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю) або через своїх учасників (повне товариство, командитне товариство), які діють відповідно до установчих документів та закону.

Засновниками або учасниками господарського товариства можуть бути суб'єкти господарювання – юридичні особи, у тому числі й інші господарські товариства. При цьому суб'єкти господарювання – юридичні особи, які стали засновниками або учасниками господарського товариства, зберігають статус юридичної особи набуваючи корпоративні права щодо такого господарського товариства.

Наділені загальною правоздатністю, господарські товариства можуть здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, якщо інше не

передбачено законом. Правовий статус господарських товариств встановлено ЗУ «Про господарські товариства», ЗУ «Про акціонерні товариства», ГКУ, ЦКУ тощо. До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

3.5. Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання

Громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи відповідно до статті 58 ГКУ. Громадянин–підприємець відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення.

Громадянин може здійснювати підприємницьку діяльність:

- безпосередньо як підприємець або через приватне підприємство, що ним створюється;
- із залученням або без залучення найманої праці;
- самотійно або спільно з іншими особами.

Громадянин здійснює управління заснованим ним приватним підприємством безпосередньо або через керівника, який наймається за контрактом. У разі здійснення підприємницької діяльності спільно з іншими громадянами або юридичними особами громадянин має права та обов'язки відповідно засновника та/або учасника господарського товариства, члена кооперативу тощо, або права і обов'язки, визначені укладеним за його участі договором про спільну діяльність без створення юридичної особи. Громадянин–підприємець здійснює свою діяльність на засадах свободи підприємництва та відповідно до принципів, передбачених у статті 44 ГКУ.

Громадянин–підприємець зобов'язаний:

- у передбачених законом випадках і порядку одержати ліцензію на здійснення певних видів господарської діяльності;
- повідомляти органи державної реєстрації про зміну його адреси, зазначеної в реєстраційних документах, предмета діяльності, інших суттєвих умов своєї підприємницької діяльності, що підлягають відображенню у реєстраційних документах;
- додержуватися прав і законних інтересів споживачів, забезпечувати належну якість товарів (робіт, послуг), що ним виготовляються, додержуватися правил обов'язкової сертифікації продукції, встановлених законодавством;
- не допускати недобросовісної конкуренції, інших порушень антимонопольно–конкурентного законодавства;

- вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства;
- своєчасно надавати податковим органам декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію), інші необхідні відомості для нарахування податків та інших обов'язкових платежів; сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в порядку і в розмірах, встановлених законом.

Громадянин–підприємець, який не в змозі задовольнити вимоги кредиторів, пов'язані із здійсненням ним підприємницької діяльності, може бути визнаний за рішенням господарського суду банкрутом. Підстави та порядок визнання суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом визначені Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Іноземці та особи без громадянства при здійсненні господарської діяльності в Україні користуються такими самими правами і мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, якщо інше не передбачено ГКУ, іншими законами.

Громадяни, які постійно проживають на території України, можуть об'єднуватися у кредитні спілки. **Кредитною спілкою** є неприбуткова організація, заснована громадянами у встановленому законом порядку на засадах добровільного об'єднання грошових внесків з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні інших фінансових послуг. Кредитна спілка є юридичною особою. Статусу юридичної особи вона набуває з дня її державної реєстрації. Кредитна спілка діє на основі статуту, який затверджується загальними зборами членів кредитної спілки. Майно кредитної спілки є її власністю і складається з фондів кредитної спілки, коштів доходу та іншого майна. Кредитна спілка не може бути засновником або учасником суб'єктів підприємницької діяльності. Статус, порядок організації та здійснення господарської діяльності кредитної спілки визначаються ГКУ, ЗУ «Про кредитні спілки» та іншими законами.

Юридичні особи, незалежно від форм власності, а також повнолітні громадяни можуть утворювати благодійні організації (благодійні фонди, членські благодійні організації, благодійні установи тощо). **Благодійною організацією** визнається недержавна організація, яка здійснює благодійну діяльність в інтересах суспільства або окремих категорій осіб без мети одержання прибутків від цієї діяльності. Благодійні організації утворюються і діють за територіальним принципом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також державні та комунальні підприємства, установи, організації, що повністю або частково фінансуються з бюджету, не можуть бути засновниками (засновником) та/або членами благодійної організації.